

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО»
Навчально-науковий інститут фізичної культури спорту та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

**ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ І
РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Матеріали XXVIII всеукраїнської науково-практичної конференції

Одеса 2025

УДК 376

П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ

Вченої Ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 5 від 30.10.25р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гончар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Кисличенко В.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти ННПІ імені О.В.Сухомлинського НУК імені адмірала Макарова

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*Головний редактор – професор **Форостян О.І.***

*Відповідальний редактор – професор **Соколова Г.Б.***

*Технічний редактор – доцент **Начинова О.В.***

Члени редколегії:

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Лещій Н.П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Маматова З.Р. – старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Орленко І.М. – доктор філософії, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Григорєва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи № 75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць, Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. – 208 с.

УДК 376

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 2025

Красовська К, ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ Й ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКАМИ ОСВІТИ	69
Кривонігова О.В., Паніна М.А. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	72
Начінова О.В., Ганган А.С. РАННЯ ДІАГНОСТИКА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В КОРЕКЦІЇ РОЗЛАДІВ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	76
Начінова О.В., Георгієва В. ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ НА ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ	79
Начінова О.В., Поплімах Ю. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ	83
Привалова О.С., Стахова Л.Л. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	87
Соколова Г.Б., Бойко А. КОРЕКЦІЯ ДИСПРАКСІЇ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	91
Соколова Г. Б., Козій К. О. МОНТЕССОРІ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	96
Соколова Г.Б., Никифорова Ю.С. ПІСОЧНА ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	100
Соколова Г.Б., Пенковська А.В. ЦИФРОВА СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА В УМОВАХ ГЕЙМІФІКАЦІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	105
Соколова Г.Б., Чередник К.С. КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ	109
Форостян О.І., Анкудінова В. КОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ	112
Форостян О. І., Артишева К. О. КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ ІЗ АУТИЗМОМ	115
Форостян О.І., Афтанас М.Є. ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ У КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	119
Форостян О. І., Варга В.-Д.М. КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗНМ	122
Форостян О.І., Гаркава М.М. РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОГО ДИХАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	124
Форостян О.І., Ковалів Р. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	128
Форостян О.І., Москаль Д. КОРЕКЦІЯ ДІСГРАФІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	130
Форостян О.І., Стоколос А. КОРЕКЦІЯ ДИСЛЕКСІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	133
Форостян О.І., Тарнавська А.Ф. ВПЛИВ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	136
Форостян О. І., Фертіченко Н. РОЛЬ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	140

Етап від етапу вирішується завдання ускладнення діяльності, збільшується пропонований обсяг навичок і знань. Будь-які завдання повинні пропонуватися в наочній формі, пояснення повинні бути простими, повторюваними по кілька разів.

Висновки. Таким чином, мовленнєвий розвиток при аутизмі характеризується досить специфічними рисами і багато в чому залежить від того, чи проводиться корекційне втручання.

Список використаних джерел:

1. Базима Н. В. Формування мовленнєвої активності у дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.13 / Н. В. Базима. -К. ,2014.-21 с.
2. Логопедія: підруч. / за ред. М. К. Шеремет. Вид. 5-те.Київ : Видавничий Дім «Слово», 2018. 856 с.
3. Ранній дитячий аутизм: Навчально-методичний посібник. Видання друге: перероблене і доповнене / А. П. Чуприков, М. І. Винник, Я. Т. Багрій. - Івано-Франківськ.: Видавництво Івано- Франківської державної медичної академії. - 2015. - 48 с.

Форостян О.І., Афтанас М.Є.

ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО МАСАЖУ У КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. У старшому дошкільному віці до логопедів найчастіше звертаються з труднощами звуковимови, що поєднуються з нерівномірністю розвитку артикуляційної моторики та нестійкою слухо-фонематичною диференціацією. За цих умов ефективність класичної схеми «постановка — автоматизація — диференціація» зростає, коли їй передують сенсомоторна підготовка: нормалізація тону, посилення пропріоцепції та керованості рухів артикуляторів. Логопедичний масаж розглянуто як багатофункціональний інструмент початкового етапу корекції, який має застосовуватися не ізольовано, а в поєднанні з артикуляційною, дихальною та фонопедичною гімнастикою й вправами на розвиток фонематичного слуху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У межах української школи логопедії масаж описують як систему спеціалізованих прийомів (мануальні, зондові, вібраційні/апаратні, щіткові, контрастно-термічні та точкові), спрямованих на зміну функціонального стану м'язової, нервової й судинної систем у ділянках, що забезпечують мовлення [3]. Класифікація різновидів масажу подана як практичний орієнтир: від мануального (погладження, розминання, вібрація) до зондового (локальна стимуляція м'язів/зон), апаратного (мікровібрації на кшталт Z-Vibe), щіткового, контрастно-термічного та точкового (акупресура); кожен різновид має чіткі показання залежно від профілю порушення (гіпо-/гіпертонус, дизартричні прояви,

ринолалія, ЗНМ) [1–5]. Практичні огляди підкреслюють, що масаж доцільно вбудовувати в структуру заняття як «вхідний» модуль, який готує артикуляційні органи до постановки звуків і підвищує витривалість артикуляторів; ефект зростає у поєднанні з артикуляційною гімнастикою й фонопедичними вправами [1; 3].

Окремі українські публікації систематизують види логопедичного масажу та їх цільові ефекти (активація при гіпотонусі, релаксація при гіпертонусі, робота з сенсорними гіпер-/гіпорезонансами), пропонуючи операційні протоколи для дошкільників із дизартричними проявами та ЗНМ [1; 2; 4]. У роботах, присвячених старшому дошкільному віку, наголошено на доцільності зондових і вібраційних технік, що підсилюють пропріоцептивний контроль язика, губ і щік, — саме там, де звичайно «ламається» автоматизація свистячих/шиплячих і сонорних [3; 5]. Таким чином, логопедичний масаж у вітчизняних напрацюваннях постає як сенсомоторна умова для швидшої постановки та перенесення правильної артикуляції у спонтанне мовлення, а не як самодостатній метод.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обстеження проводилося у звичних для дітей умовах ЗДО; оцінювання здійснювалось індивідуально, у два прийоми (по 20–25 хвилин), з дотриманням єдиного протоколу і попереднім інструктажем батьків. Вибірку склали 23 дитини старшого дошкільного віку; критерії включення передбачали збережені слух і зір, відсутність гострих неврологічних станів та інформовану згоду батьків. Інструментарій містив чотири блоки: коротке анкетування батьків (анамнез, мовленнєве середовище, поведінкові реакції у комунікації); оцінювання стану звуковимови за методикою Р. Є. Левіної з балізацією за шістьма групами приголосних; батарею проб на м'язовий тонус і координацію органів артикуляції (щелепи, язик, губи, щоки, м'яке піднебіння) з навантажувальними та утримувальними вправами; тест фонематичного слуху на виявлення «зайвого» слова в паронімічних рядах у нормальному та уповільненому темпі. Статистична обробка мала описовий характер із фіксацією часток та середніх значень.

Анкетні дані окреслили фон ризику: частина дітей стартувала з пізніших термінів появи перших слів і фраз, батьки нерідко повідомляли про ранні отити, ротове дихання, труднощі з тривалим утриманням артикуляційних пози та схильність уникати мовленнєво значущих ситуацій. Цей контекст співпав із результатами об'єктивних методик. За шкалою Р.Є.Левіної розподіл рівнів виглядав так: високий рівень — у 22% дітей (5 осіб), середній — у 48% (11 осіб), низький — у 30% (7 осіб). Найбільш уразливими виявилися свистячі/шиплячі та сонорні (передусім [p], [p']): правильні пози досягалися в ізольованому проголошенні, але нестійко переносилися у слова, фрази та спонтанне мовлення. Батарея проб на тонус засвідчила, що лише чверть вибірки (26%; 6 дітей) має показники в межах вікової норми. У 48% (11 дітей) діагностовано гіпотонус із типовим «провисанням» пози та швидкою втомлюваністю язика й губ; у 17% (4 дітей)

— гіпертонус зі скутою амплітудою та надмірним напруженням кругового м'яза рота; ще 9% (2 дітей) демонстрували змішаний, нестабільний профіль із синкінезіями. Перевірка фонематичного слуху підтвердила перцептивний компонент проблеми: високий рівень зафіксовано у 30% (7 дітей), середній — у 44% (10 дітей), низький — у 26% (6 дітей); найчастіші труднощі стосувалися контрастів [с]–[ш], [ш]–[ж], [ч]–[щ], [р]–[л], причому реакція на «зайве» слово у нормальному темпі часто запізнювалась і вирівнювалась лише після уповільнення.

Сукупний патерн результатів дозволяє інтерпретувати звуковимовні похибки не як «чисто фонетичні», а як наслідок поєднання сенсомоторної недостатності (гіпо-/гіпертонус, нестабільність пози, синкінезії) з нерівною слухо-фонематичною диференціацією. Саме цей вузол і визначає місце логопедичного масажу: короткий масаж на початку заняття виконує функцію сенсомоторного праймінгу — нормалізує тонус (релаксація при гіпертонусі, активація при гіпотонусі), підсилює пропріоцепцію, зменшує синкінезії та готує артикулятори до пасивно-активної гімнастики й подальшої автоматизації у мовленнєвих ситуаціях. З огляду на отримані дані, первинними зонами впливу доцільно вважати язик (ширина/висування/бокові краї), круговий м'яз рота та м'яке піднебіння, а пріоритетними мовними мішенями — свистячі/шиплячі та сонорні з подальшою диференціацією пар [с]–[ш], [р]–[л].

Висновки та перспективи. Діагностичний етап підтвердив системний характер мовленнєвих труднощів у дітей старшого дошкільного віку: у більшості учасників поєдналися нестійка автоматизація складних груп звуків, відхилення м'язового тону і недостатня стійкість фонематичної диференціації. Такий профіль прямо вказує на необхідність сенсомоторної підготовки перед постановкою звуків. У цій ролі логопедичний масаж доречний не як ізольована «процедура», а як обов'язковий перший модуль заняття, що робить артикуляційні рухи керованішими, витривалішими й пропорційнішими до мовленнєвого завдання; саме після цієї підготовки вправи на артикуляційну гімнастику, фонопедичні дії та диференціацію цільових фонем дають стабільніший результат і швидше переносяться у спонтанне мовлення.

Подальша робота передбачає впровадження курсу логопедичного масажу тривалістю 8–10 тижнів із 2–3 індивідуальними сесіями на тиждень, де добір прийомів узгоджується з індивідуальним тонусним профілем дитини. Ефективність перевірятиметься повторним тестуванням (Левіна, тонус, фонематичний слух) та спостереженням за перенесенням правильної артикуляції у спонтанне мовлення, із контролем домашніх самомасажних і артикуляційних вправ. Очікується вирівнювання тону, зростання точності та витривалості артикуляційних рухів, а також швидше перенесення поставлених звуків у зв'язне мовлення.

Список використаних джерел:

1. Кондратенко В., Панченко О. Використання масажу в логопедичній роботі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2011. № 17. С. 102–105.
2. Рібцун Ю. Види логопедичного масажу в роботі з дітьми із порушеннями мовленнєвого розвитку. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка*. 2013. Вип. 14. С. 368–372.
3. Чекан О. І. Логопедичний масаж: інновації, технології та особливості. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 49, т. 2. С. 65–68. DOI: 10.32843/2663-6085/2022/49.2.13.
4. Гаврилова Н. С. Логопедичний масаж як засіб корекції порушень артикуляційної моторики у дітей. *Актуальні питання корекційної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2015. Вип. 5. 42–54 с.
5. Кувіла Д. Логопедичний масаж при корекції дизартрії у старших дошкільників. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2022. 87 с.

Форостян О. І., Варга В.-Д. М.

КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗНМ

Постановка проблеми. Актуальність питань корекції мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення визначається завданнями гуманізації виховання, створенням оптимальних умов для найповнішого розкриття їхніх потенційних можливостей як суб'єкта спілкування та предметно-практичної діяльності.

Аналіз останніх матеріалів та публікацій. У Наукових виданнях щодо пізнавальних процесів дітей із загальним недорозвитком мовлення констатовано про значне їх відставання від норми (Н. Васильєва, І. Власенко, Ю. Гаркуша, Ю. Максименко, Є. Соботович, О. Мастюкова, В. Тарасун, М. Шеремет). Вони досліджують загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) та розкривають особливості дітей, у яких спостерігається це порушення. Ігрова діяльність посідає провідне місце в навчально-виховному процесі дошкільця. Завдання і зміст ігрової діяльності визначаються Базовим компонентом дошкільньої освіти в Україні та чинними програмами розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку. Для дошкільників із ЗНМ ігрова діяльність є дуже специфічною – у процесі гри діти проявляють дратівливість, плаксивість, агресивність; для них характерні бідність уявлень про оточуючу дійсність, відставання у кмітливості, стереотипність, одноманітність, недостатнє володіння окремими ігровими діями, порушення правил та інші негативні моменти.

Виклад основного матеріалу. У дослідженнях науковців (Н. Жукова, О. Мастюкова, Т. Філічева, Є. Соботович та ін.) наголошується на тому, що у

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
Збірник наукових праць

За зміст та орфографічне оформлення відповідальність несуть автори наукових робіт